

Калька Іван Зіновійович,

детектив п'ятого відділу детективів
третього підрозділу детективів Головного
підрозділу детективів Національного
антикорупційного бюро України

**ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ**

Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) – новий орган у правоохоронній системі України, створений після Революції Гідності для очищення влади від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави.

Відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» Національне бюро є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України детективи Національного бюро здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з умов, що визначені у зазначеній частині статті (спеціальний суб'єкт злочину, розмір предмета злочину або завданої ним шкоди або вчинення злочину щодо визначеного переліку службових осіб).

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. У своїй роботі детективам Національного бюро доводиться стикатись з потужною протидією зі сторони високопоставлених корупціонерів, які в тому числі задля

уникнення кримінальної відповідальності покидають територію України. Таким чином, з метою виконання завдань кримінального провадження у кримінальному процесі України запроваджено інститут спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень.

В газеті «Урядовий кур'єр» 23.11.2018 директором Державного бюро розслідувань Романом Трубою повідомлено про початок діяльності Держбюро розслідувань із 27.11.2018. Саме з цієї дати втратили чинність положення п. 20-1 Перехідних положень КПК України щодо тимчасової додаткової регламентації здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень (in absentia).

Від цієї дати спеціальне досудове розслідування (in absentia) здійснюється виключно у відповідності до глави 24-1 КПК України.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 297-1 КПК України спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, вичерпний перелік яких передбачено у вказаній частині статті, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю» від 04.02.2015 № 44 Україна вийшла з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, учиненої 22 травня 2009 року в м. Астані та втратила можливість використовувати можливості міждержавного розшуку.

Отже, органу досудового розслідування для ініціювання перед слідчим суддею питання про здійснення спеціального досудового розслідування необхідна наявність двох умов, а саме: підозрюваний, крім неповнолітнього, переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук.

Верховний Суд України в постанові від 19.03.2015 у справі № 5-1ксл15, окрім іншого зазначив, що під ухиленням від слідства або суду слід розуміти будь-які умисні дії, вчинені

певною особою з метою уникнути кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, перебування в тайнику, імітація своєї смерті тощо). Особою, яка ухиляється від слідства або суду, визнається відома цим органам особа (що підтверджується матеріалами кримінальної справи) як така, що вчинила певний злочин і здійснила дії з метою переховування місця свого перебування від слідства або суду. Давність персоніфікована, у зв'язку з чим про ухилення особи від слідства можна говорити лише тоді, коли слідство проводиться щодо конкретної особи. Зупинення перебігу строку давності можливе тільки щодо певної особи, обізнаної про те, що стосовно неї проводиться слідство.

Відповідно, не визнається такою, що ухиляється від слідства або суду, невідома правоохоронним органам особа, яка вчинила злочин і переховується після цього, а також особа, хоч і відома компетентним органам, але причетність якої до вчинення злочину на момент її зникнення ще не встановлено.

При з'ясуванні, які дії особи мають визнаватись юридично значущим (а не просто фактичним) ухиленням від слідства або суду, треба враховувати, крім усього іншого, кримінально-процесуальний статус особи. Це має бути особа, яка в установленому порядку визнана підозрюваним або обвинуваченим та яка зобов'язана з'являтися до правозастосовних органів за викликом, перебувати в межах їх досяжності. Зазначена особа усвідомлює, що в неї вже виник юридичний обов'язок постати перед слідством або судом, однак вона ухиляється від виконання такого обов'язку. Разом з тим на особу, яка вчинила злочин, законодавством не покладається обов'язок самовикриття, а тому, якщо вона до моменту виникнення вказаного обов'язку, в порядку реалізації конституційного права на свободу пересування, змінила місце свого проживання (навіть і з метою уникнення кримінальної відповідальності), про юридично значуще ухилення від слідства

говорити не можна.

Відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Зі змісту даної норми закону випливає, що такий розшук може бути державним, міждержавним, міжнародним. Особа оголошується в міжнародний розшук після або одночасно з оголошенням в державний розшук. За наявності підтвердження відомостей про виїзд розшукуваної особи з України міжнародний розшук оголошується негайно. Міжнародний розшук не замінює собою міждержавний розшук в межах певного кола держав і може здійснюватися паралельно з ним.

Крім цього, КПК України не містить поняття «міжнародний розшук», а рішень Конституційного Суду щодо його офіційного тлумачення немає.

Отже, чинний КПК України не визначає, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває у будь-якому із видів розшуку, однак регламентує, що про оголошення розшуку (державного, міждержавного, міжнародного) має бути винесена органом досудового розслідування відповідна постанова (ч. 2 ст. 281 КПК України).

Фактично ж дата винесення органом досудового розслідування постанови про оголошення підозрюваної особи в міжнародний розшук, її скерування з відповідними матеріалами до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України (РА Укрбюро Інтерполу) та внесення відомостей про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань і є початковим етапом перебування особи в міжнародному розшуку в розумінні вимог ст. 281 КПК України, а будь-яких інших документів, зокрема, довідки Інтерполу, витягу з бази Інтерполу тощо, зазначена норма закону не вимагає. Так, під час здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні постановою детектива Національного бюро підозрювану Ж. було оголошено в міжнародний розшук та скеровано відповідні матеріали до

Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України.

Вказану позицію органу досудового розслідування щодо оголошення міжнародного розшуку підозрюваного постановою детектива (слідчого) та скерування відповідних матеріалів до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України підтримано колегією суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Київського апеляційного суду у справі № 11-сс/824/523/2018 від 29.10.2018.

При цьому в Україні продовжує діяти Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затверджена наказом від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2, в якій визначено, що міжнародний розшук здійснюється з використанням каналів та можливостей Інтерполу.

Водночас необхідно врахувати, що вказана інструкція розроблялась та була затверджена ще в період дії КПК України 1960 року, а тому її положення є застарілими та потребують внесення змін у відповідності до норм кримінального процесуального законодавства, які діють на даний час.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що детективам Національного бюро та слідчим інших органів досудового розслідування для ініціювання питання стосовно здійснення спеціального досудового розслідування необхідно довести, що особа, якій належним чином повідомлено про підозру, усвідомлює свій юридичний обов'язок з'явитись на виклик до детектива (слідчого), однак вона ухиляється від виконання такого обов'язку та оголошена постановою детектива (слідчого) в міжнародний розшук (шляхом винесення та скерування такої постанови з відповідними матеріалами до Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України та внесення відомостей про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань).